

Det tidligere Domicil for entreprenørfirma Pihl & Søn beliggende Nybovej
116, Kgs. Lyngby

Tekst af Kim Dirckinck-Holmfeld

Indledning

Pihl og Søns hovedsæde i Kgs. Lyngby blev ved sin fremkomst i 1994 betragtet som det endelige opgør med postmodernismen og andre udefra kommende strømninger, der havde præget arkitekturen i perioden forud. Huset blev internationalt og ikke mindst i Skandinavien et ikon for opgøret med den billedciterende postmodernisme. På overfladen er der tale om en tilbagegriben til modernismen eller måske snarere den funktionelle tradition, men i en raffineret formning, der er uden sidestykke i perioden, og som tillige på en underspillet måde viser en udvikling af og på visse områder et brud med traditionen, både den arkitektoniske og håndværksmæssige. Huset fik indgribende indflydelse på arkitekturdebatten og på arkitekturen i tiden efter offentliggørelsen, og er på mange måder stadig et forbillede for arkitekturen og i en så kompromisløs udmøntning, at kun dele af den sammenfattende tænkning, der ligger bag Pihl & Søn, bringes i anvendelse. Anlægget er i to omgange blevet udvidet af samme arkitekt med bygninger, der ligger i forlængelse af det oprindelige formsprog, men som tillige knytter an til (den bagvedliggende) Ulrikkenborg Skole, hvis røde tegllænger i første omgang inspirerede til materialevalg, og senere til tilbygningernes form.

Det oprindelige hus består i hovedtræk af to treetages vinkelbygninger, der er skubbet sammen om et indre, ovenbelyst panoptikon eller galleri, som er fordelingsareal til hele bygningen. Et irregulært element, personalekantinen, trænger ind i dette korpus. Kontorhusenes klare, monolitiske form understreges af, at glas og murværk er placeret i nøjagtig samme niveau og med en præcision, så hovedformen defineres entydigt, men får liv i spillet imellem de rustikke murmasser og glassets skarpslebne transparens.

De præcist spejlende glasflader skaber med sit spinkle og minimerede sprosseværk en delikat kontrast til murværkets stoflighed. De vandrette vinduesbånd og smalle murpiller er et bevidst brud med den danske murværkstradition, hvilket tydeliggøres gennem en markering af vederlagspladerne i facaden. Dette og mange andre træk røber, at der er tale om en nyfortolkning af modernismens formsprog, en udvidelse af grænserne for den eksisterende byggeteknik, og ikke mindst en underfundig reverens til den danske tradition i arkitekturen.

Huset er et gesamtkunstværk, hvor alle elementer er tegnet og fremstillet til formålet, fra facader og bygningskomponenter til belysning, fast og løst inventar, og det fremstår imødekommende og med en præcis elegance, der røber, at alle forhold i huset har været under arkitektonisk behandling og i en formgivning, der forekommer tidløs, selv om bygningen i sig selv fik stor betydning for periodens arkitektur.

De senere tilkomne bygninger viser samme raffinement og ganske overraskende virkninger som i den nedgravede bestyrelseslokale og det store møderum, der får dagslys fra et ovenlys, der er nedfældet i den islandske basalt, der er plant med terræn.

Værkbeskrivelse

Pihl & Søns hovedsæde ligger tilbagetrukket på grunden, og huset er opdelt i mindre bygningsvolumener netop for ikke at blive for dominerende i det gamle villakvarter. Det oprindelige hus er i tre etager og fremstår som en vinkelformet bygning, der i virkeligheden består af to sammenskubbede vinkler omkring et indre panoptikon, der i den centrale del, ved de treetages glaspartier, åbnes en spatøs hall, der går gennem to etager.

De to vinkelben, der udgør hovedbygningen, former et kompositorisk perspektiv ved at være drejet henholdsvis 1,7 og 2,3 grader på

centralrummets midterakse. Herved skabes der en spænding i den rumlige perception, der yderligere forstærkes i kompositionen med kantineens tilspidsende volumen, som trænger sig ind i nordfløjens glasparti. Ude, placeret imellem kantine og hall, ligger et spejl bassin, der medvirker til at skabe et behageligt og let flimrende lys i den generøse hall.

Huset er opført i brunrøde specielt fremstillede teglsten og med glaspartier, hvis sprosseværk er minimeret til hidtil uset forfinelse. Det samme gælder den håndværksmæssige præcision med tolerancer på kun få mm., hvilket er afgørende for at opnå det intrikate spil imellem det præcise og forfinede glaspartier og det rustikke murværk. De lange vandrette vinduesbånd er et bevidst – og underfundigt – brud med den danske murværkstradition. Vederlagsplader overfører trykket fra de overliggende tilsyneladende svævende murmasser til de smalle murpiller, mens kravet om materialemæssig ærlighed imødekommes gennem en markering af vederlagspladerne i facaden.

Huset er tegnet med en høj grad af fleksibilitet for øje, og i en vekslen imellem storkontorer og cellekontorer. Loftshøjden i det tidlige afsnit er 3,2 meter. Bygningen gør op med den traditionelle anvendelse af nedstroppede lofter. Lofterne fremstår i stedet som lyse flader i gipspuds – en formgivning, der indbefatter husets installationsfremføringer. F. eks. er alle rør i bygningens sprinklersystem synlige og indgår som del af en rumlige konception. I foyer og kantine resulterer behovet for kunstig belysning og akustisk regulering i et svævende loftarmatur, der dækker størstedelen af rummene.

Det panoptiske galleri mellem de sammenskubbede vinkelbygninger er et fordelingsareal, som alle funktioner orienterer sig mod. Det er udformet som et selvstændigt møbel, der udgøres af en let, fritstående stålkonstruktion. Stålrammerne understøtter ovenlys, trapper, aptering og andet fast inventar. Kunstlyset er specialdesignet til bygningen, og som mange andre af husets originale detaljer er det opbygget af præfabrikata, som var det en hilsen til Ray og Charles Eames hus i Pacific Palisades,

Californien. Det gælder bl.a. i galleriet, der er formet af svejste profiler med indfældede lysstofrør.

Pihl & Søn er det første danske hus, der alene er forsynet med naturlig ventilation og såkaldt intelligent teknologi, som imidlertid kan reguleres lokalt. Det gælder også vinduerne, der er oplukkelige både de store og de smalle i vinduesbåndet, der giver en optimal ventilering af huset. De smalle vinduer over de store udsigtsvinduer sikrer desuden en jævn lysfordeling dybt ind i rummet. Alle installationer er samlet i en skulpturel "bænk" ved vinduerne.

Materialer og farvevalg er få og velovervejede. Facader er udført glas i et minimeret sprossesystem, og murværk af rødbrune, specialfremstillede og karakterfulde teglsten, og på kanten islandsk basalt. Det var afgørende for arkitekten, at murfladerne fremstod med netop denne virkning, og derfor måtte der en række forsøg til, før produktionen kunne indledes. Udearealer er græs eller brolægning. Inde præges indtrykket af naturmaterialer, lyse asketræsgulve, og i gulvarealer med stort slid af islandsk basalt. Betonoverflader er lyse, afsyrede og støbt på stedet, stålkonstruktioner er grafitalgrå. Denne puritanske materialeholdning modsiges af galleriet og trappernes skulpturelle tektonik, der i mange beskæringer skaber et nærmest mondriansk indtryk og et altid varieret lys i bygningen.

Ved udgangen af 90'erne opstod behovet for en udvidelse. Virksomheden var vokset betydeligt og havde brug for flere arbejdspladser, et stort møderum og et større bestyrelseslokale. Dette resulterede i bygningsafsnit 2, et nedgravet galleri med en karakterfuld lyssætning fra stort ovenlys integreret i en flade af basalt, der er plan med terrænet. Der udformedes en smal tværgående gangforbindelse i to etager, som sammenbinder foyerområdet i bygningsafsnit 1 med en ny tværliggende foyer mod nordøst.

Galleriet er udformet til fælles rekreation i tilslutning til bibliotek og bestyrelseslokale. Overflader og materialer følger afsnit 1. Biblioteket er

udformet bag låger i amerikansk fyr, der giver dette bygningsafsnit en særlig materialitet med lys fra det store vandrette ovenlys i terræn.

Det 3. bygningsafsnit følger tektonikken fra tidligere. Et centralt panoptikon sammenbinder to længer med et stort ovenlys. Stemningen fra bygningsafsnit 1 er videreført med et stort vandspejl nedfældet i

Værkhistorie

Jan Søndergaard mødtes med Pihl & Søns direktør/indehaver Søren Langvad under Verdensudstillingen 1992 i Sevilla, hvor KHR v. Jan Søndergaard havde tegnet Den Danske Pavillon. Fra sensommeren 1991 til medio 92 blev der afholdt jævnlige møder om, hvordan et fremtidigt kontorhus skulle formes som fremtidens arbejdsplads og som identifikation af firmaet. Efter 3/4 år tog den egentlige udformning fart. Udgangspunktet var et dispositionsforslag, der økonomisk var bundet op på bygningsdele som standardiserede løsninger. Langvad gav arkitekten frie hænder, så længe det fastsatte budget blev overholdt. Med dette udgangspunkt udvikledes nye byggetekniske løsninger for alle bygningsdele og byggekomponenter. Der var således ingen standardkomponenter, men specialdesignede bygningsdele, der ganske vist var fremstillet af præfabrikata, og med henblik på den helhed, de skulle indgå i. Denne metode viste sig at kunne holdes inden for den aftalte økonomi, da første bygningsafsnit blev indviet i 1994.

De to senere tilbygninger fra hhv. 2000 og 2005 fortsætter det særegne formsprog, der var udviklet til 1. etape. Med den sidste udbygning tilkom et ventilationsanlæg over kantinekøkkenet på bygningsafsnit 1, der i høj grad opleves som skæmmende på hovedfacaden ud mod Nybrovej. En uskøn udformning i stærk modsætning til alle øvrige installationer på tag, der alle er tegnet af arkitekten med det udtrykkelige ønske, at alle tekniske anlæg skulle være usynlige fra terræn.

Pihl & Søn har siden sin fremkomst været gengivet i utallige arkitekturtidsskrifter verden over, indstillet til Mies van der Rohe prisen i 1996, og er bl.a. medtaget i Kenneth Framptons vandreudstilling over 10

års mest betydningsfulde værker, nomineret til Mies van der Rohe prisen. Huset har haft afsmittende betydning på dansk og skandinavisk arkitektur i tiden efter indvielsen i 1994, og det var medvirkende til en omfattende diskussion om minimalisme i arkitekturen.

Bygningen som den første med naturlig ventilation
Arbejds klimaet

Arkitektonisk værdi

Pihl og Søn blev i den grad dagsordensættende for arkitekturen, så dets virkninger ses helt op til i dag, 2014, hvor det stadig er et hovedværk inden for sin genre. Det viser en suveræn beherskelse af arkitektoniske virkemidler både i helhed og detalje, et arkitektonisk mesterskab og en udtryksfuldhed, der paradoksalt nok opnås gennem et minimeret materialevalg, og gennem en let opfattelig plan og snitløsning. I det hele taget er alt i huset minimeret, det gælder ikke mindst vinduespartierne, installationer, materialevalg, lysarmaturer etc. Det forekommer derfor helt i husets ånd, at netop Poul Kjærholms møbler, der viser den samme kompromisløse minimalisme er valgt til hall'en. Arkitekten, professor Jan Søndergaard har selv kaldt huset holistisk, forstået på den måde, at alt er tegnet og indordnet under en samlet arkitektonisk tanke, der formår at samle alle de hensyn, som et hus skal kunne honorere: funktion, holdbarhed, proportionering, detaljering, indeklima, energihensyn, teknik, placering i kontekst, sammenhæng i formsprog, akustik, atmosfære og inventar. Disse forhold sammenfattes i værk, der tillige har overskud til indirekte at referere til danske klassikere som Carl Petersen (hans begreb om modsætninger – kontrapunkt) og mere internationalt til Mies van der Rohe, men i en mindre kølig og udogmatisk fortolkning, der skaber sin egen formverden, og som tillader sig at ophæve tyngdeloven for en stund. Men det er i bevægelsen gennem huset, at dets rigdom åbenbares: i vekselvirkningen imellem højt og lavt; ankomsten igennem en diminutiv adgang, der pludselig åbner i et lysvæld; de skulpturelle

trappepartier, der leder tanken hen på (en ganske vist monokrom) Gerrit Rietveld, og som skifter gestalt igennem bevægelsen; på grafiske virkninger, som sollysets skygger afbilder i husets indre.

Som et af de få huse i perioden er alt i huset tegnet af samme arkitekt, bortset fra de få undtagelser, hvor åndsbeslægtede formgivere har gjort det unødvendigt. Det var derfor ikke uden grund, at huset i 1994 blev dagsordensættende, internationalt anerkendt (bl.a. af Kenneth Frampton) og stadig er til inspiration.

bygningskunst, hvor alle dele i bygningerne er underkastet en samlet arkitektonisk vision. Anlægget fremstår i eksteriør og interiør som et hele af højeste arkitektoniske kvalitet, der opleves i del og helhed og i alle skalaer.

Den første bygning markerede et opgør med 80'ernes postmodernisme. Et opgør der efterfølgende kom til at præge den arkitektoniske udvikling i hele Skandinavien, hvor Pihl & Søns bygning op gennem 90'erne fremstod som et ikon for en særlig kontekstuel helhedsopfattelse i arkitekturen modsat den fragmentariske omgang med referencer i postmodernismen. At den samtidig på et metaplan selv var en kommentar til den dogmatiske modernisme og til den danske håndværkstradition, er mindre påagtet, men demonstrerer arkitektens indsigt i arkitekturens historie.

Bygningen både sammenfatter og udvikler den modernistiske idé og den håndværksmæssige tradition i en rumlig organisering af bygningens funktioner, der i bygningens ydre fremtoning og indre rum opleves som universel og tidløs.

Kim Dirckinck-Holmfeld

